

Florence Nightingale's *Stof tot nadenken*

Ter gelegenheid van het tweehonderdste geboortjaar van Florence Nightingale (5 mei 1820 - 13 augustus 1910) verschijnt *Stof tot nadenken*, de Nederlandse vertaling van *Suggestions for Thought*. In dit driedelig werk leren we de grondlegster van de moderne verpleging van een heel andere kant kennen, namelijk als een theologe van formaat. Wie inzicht wil krijgen in het leven en het werk van Florence Nightingale kan niet om het gedachtegoed in *Stof tot nadenken* heen.

Bibliografische achtergronden

De basis voor *Suggestions for Thought* werd gelegd in 1852. Terugkijkend op dat jaar schreef Nightingale in haar dagboek: *“The last day of the old year. I am so glad this year is over. Nevertheless it has not been wasted, I trust. I have remodelled my whole religious belief from beginning to end. I have learnt to know God. I have recast my social belief; have them both written for use, when my hour is come.”*

De laatste zin verwijst naar twee manuscripten van in totaal 65 bladzijden (*Religion* en *Novel*) waarin zij haar idealen van praktische dienstbaarheid theologisch probeerde te onderbouwen. Enkele jaren na haar terugkeer uit de Krimoorlog (1854-1856) pakte zij de draad weer op en werkte ze de oorspronkelijke manuscripten om tot een driedelig werk van in totaal 829 bladzijden, getiteld:

- *Suggestions for Thought to Searchers after Truth among the Artizans of England* (deel 1),
- *Suggestions for Thought for Searchers after Religious Truth* (deel 2), en
- *Suggestions for Thought* (deel 3).

Tijdens haar leven zijn deze boeken nooit uitgegeven. De meest voor de hand liggende redenen om van publicatie af te zien waren:

1. haar kritiek op de theologische opvattingen en de religieuze praktijken in haar tijd, en
2. de weinig vleierende opmerkingen over het gezin waarin ze was opgegroeid.

Wel liet Nightingale in 1860 ongeveer 150 exemplaren van haar werk drukken om onder kennissen te verspreiden (o.a. de filosoof John Stuart Mill en de classicus Benjamin Jowett).

Daarna heeft het meer dan een eeuw geduurd voordat gedeelten van Nightingale's werk in de vorm van bloemlezingen verschenen zijn (o.a. Mary Poovey (ed.) *Florence Nightingale: Cassandra and Other Selections from Suggestions for Thought* en Michael D. Calabria & Janet A. Macrae (eds.) *Suggestions for Thought by Florence Nightingale* in 1994).

Enige uitzondering hierop is het verhaal *Cassandra*, dat al in 1928 verscheen als bijlage van *The Cause*, een boek van Ray Strachey over de vrouwenkiesrechtbeweging in Groot-Brittannië.

Pas in 2008 verscheen er een integrale teksteditie, als deel 11 van *The Collected Works of Florence Nightingale* (Lynn McDonalds (ed.) *Florence Nightingale's Suggestions for Thought*. Waterloo (Ontario): Wilfrid Laurier University Press).

De Nederlandse vertaling (gebaseerd op een van de 150 exemplaren uit 1860) heeft een tweeledig doel:

1. *het beschikbaar maken van de tekst*: het Engels van Nightingale's tijd (qua zinsbouw en woordenschat) staat zo ver van ons af dat zonder een gedegen vertaling veel van de inhoud verloren gaat,
2. *het toegankelijk maken van de tekst*: de hedendaagse lezer zal niet bekend zijn met wat er allemaal speelde in Nightingale's tijd, bijvoorbeeld op het gebied van de wetenschap, de techniek, de literatuur, de theologie, de politiek, het dagelijks leven enz.. Om dit te ondervangen bevat deze vertaling meer dan 1.250 voetnoten plus een bijbel-, een personen- en een zakenregister.

Waar gaat *Stof tot nadenken* over?

Stof tot nadenken gaat over de vraag hoe de mens met behulp van alle hem door God gegeven vermogens tot een oordeel kan komen (1) over de natuur van God, (2) over de natuur, en de bestemming van de mens, en (3) over hoe de mens deze bestemming praktisch moet nastreven. Hoewel deze drie onderwerpen in alle drie delen terugkomen, staat God in het eerste deel centraal. Het tweede deel is geschreven vanuit het perspectief van de natuur en de bestemming van de mens. In het derde deel gaat het vooral om de relatie tussen God en mens. Dit verklaart tevens waarom het werk uit drie delen bestaat.

Stof tot nadenken deel 1 / 302 bladzijden / ISBN: 9789463981507 / prijs: 19,50 euro

Herman Nightingale

Stof tot nadenken

deel 1

De oorspronkelijke aanleiding voor het schrijven van haar boek was dat Nightingale's tijdgenoten, net als zo velen in onze tijd, God uit het oog hadden verloren. Wetenschappers beweerden dat het bestaan van God het menselijk verstand te boven ging en de meeste kerkgangers geloofden alleen nog maar voor de vorm in God. In het eerste deel schetst Nightingale haar beeld van God, een God die zich niet door middel van wonderen of Zijn voorzienigheid aan de mens openbaart, maar door middel van wetten, zowel in de fysieke als in de morele wereld. Deze wetten zijn de uitdrukking van de gedachte van God en verschaffen de mens zowel de middelen als de prikkel om met behulp van zijn eigen vermogens te ontdekken wat God wil en te streven naar het volmaakte geluk zoals dit door God bedoeld is. Nightingale sluit het eerste deel af met een uitgebreide discussie over het spanningsveld tussen de wetten van God en de wil van de mens

Stof tot nadenken deel 2 / 443 bladzijden / ISBN: 9789463981606 / prijs: 24,50 euro

Herman Nightingale

Stof tot nadenken

deel 2

Volgens Nightingale mag de mens bij zijn streven naar het volmaakte geluk zoals God dit bedoeld heeft niet afgaan op het gezag van de openbaring, oftewel het gezag van de bijbel en de kerk, maar wel op zijn eigen observatie en ervaring. Dit streven naar het volmaakte geluk is volgens haar een opgave voor heel de mensheid door de eeuwen heen, niet alleen voor mannen maar ook voor vrouwen. In de eerste hoofdstukken beschrijft Nightingale gangbare theologische opvattingen en godsdienstige praktijken en legt zij uit waarom die niet bijdragen tot het geluk van de mens. Tevens plaatst ze de nodige kanttekeningen bij de pretenties van de kerken wanneer het gaat om de invloed van het geloof op het dagelijks leven. Gaandeweg verschuift het accent naar de positie van de vrouw en ontpopt Nightingale zich als een religieus geïnspireerde feministe. Nightingale sluit dit deel af met *Cassandra*, een klassieker in de feministische literatuur.

Stof tot nadenken deel 3 / 166 bladzijden / ISBN: 9789463981705 / prijs: 15,50 euro

Herman Nightingale

Stof tot nadenken

deel 3

Tot slot vat Nightingale haar visie op de relatie tussen God en mens kort en bondig samen. Zij doet dit aan de hand van de vraag hoe het kwaad, het lijden en het onrecht in de geschiedenis van de mensheid te rijmen zijn met een God die verondersteld wordt almachtig en goed te zijn. Nightingale zoekt de oplossing voor dit probleem in het karakter en de strekking van de wetten van God die alleen kunnen worden toegeschreven aan een God die almachtig en goed is. De almacht en de goedheid van God garanderen dat er voor de mens een toekomst is weggelegd die het verlangen naar wat moreel goed is bevredigt. Gods wetten zijn de middelen en de prikkel waarmee de onvolmaakte mens(heid) uiteindelijk het volmaakte geluk zal vinden. Dit derde deel bevat tevens een bijbel-, een personen en een zakenregister.

Deze publishing-on-demand uitgaven kunt u het beste rechtstreeks bij de uitgever (mijnbestseller.nl) bestellen:
<https://www.mijnbestseller.nl/shop/index.php/catalogsearch/result/?q=nightingale>

Voor wie kan *Stof tot nadenken* interessant zijn?

Zoals gezegd, wie inzicht wil krijgen in het leven en het werk van Florence Nightingale kan niet om het gedachtegoed in *Stof tot nadenken* heen. Maar er zijn meer groepen waarvoor haar werk interessant kan zijn.

Kerkverlaters die toch iets willen geloven

De oorspronkelijke aanleiding voor het schrijven van *Stof tot nadenken* was een van de uitkomsten van de volkstelling van 1851. Slechts drie procent van de handwerkslieden ging zondags nog naar de kerk. Volgens Nightingale wilden deze kerkverlaters wel iets geloven, maar wisten zij niet meer wat ze moesten geloven. Met *Stof tot nadenken* wilde Nightingale de handwerkslieden van Engeland hun religie teruggeven, zij het dat dit een totaal andere religie was dan die waarmee zij opgegroeid waren. Aan de Amerikaanse arts Samuel Gridley Howe (1801-1876) schreef Nightingale (20-6-1852) hierover het volgende:

“Slowly and unknown to our church or aristocracy, theism and atheism are creeping through our manufacturing towns and the best and most moral of our operatives are invariably the theists. About 3 percent attend any place of worship, whether Church of England, Wesleyan or other. I have heard this average given by so many operatives of the most different opinions, Roman Catholic, Methodist, atheist, that I can hardly disbelieve it. Science is increasing so rapidly among the workmen that all scientific lectures in London are thronged by them. The best botanists and entomologists in England are among the Manchester operatives, and there is a perfect rush to chemistry. (...) As long as our operative classes were uneducated, and even now they are far, far from being educated in the way yours are, Wesleyans and Methodists could make them believe what they chose (the Church of England never had any hold upon them) but now when these men have all the arguments of Locke, Mirabeau, Tom Paine and Voltaire at their fingers’ ends, a ‘home missionary’ can make no head against them.”

Wetenschappers die hooguit geloven ‘dat er iets moet zijn’ (ietsisme)

Nightingale verweet de wetenschappers (empiristen, positivisten) van haar tijd dat ze wel het bestaan van wetten erkenden, maar niet het bestaan van de maker van deze wetten (God). Hierdoor bleven ze volgens haar verstoken van elk inzicht in wie God is en wat Hij met de mens wil. In een brief aan haar vader (6-7-1859) legt Nightingale dit als volgt uit:

“... granted we see signs of universal law all over this world, i.e., law or plan or constant sequences in the moral and intellectual as well as physical phenomena parts of the world, granted this, we must, in this universal law, find the traces of a Being who made it, and, what is more, of the character of the Being who made it. If we stop at the superficial signs, the Being is something so bad as no human character can be found to equal in badness. And certainly all the beings He has made are better than himself. But go deeper and see wider, and it appears as if this plan of universal law were the only one by which a good Being could teach his creatures to teach themselves and to learn one another what the road is to universal perfection. And this we shall all acknowledge is the only way for any educator, whether human or divine, to act, namely, to teach men to teach themselves and each other. If we could not depend upon God, i.e., if His sequences were not always to be calculated upon in moral as well as in physical things, if he were to have caprices, by some called grace, by others answers to prayer etc., there would be no order in creation to depend upon. There would be but chaos. The only way by which man can have free will, i.e. can learn to govern his own will, to have what will he thinks right, which is having his will free, is to have universal Order or Law, by some miscalled Necessity. I put this thus brusquely because philosophers have generally said that Necessity and Free Will are incompatible. It seems to have appeared to God that Law is the only way on the contrary to give Man his free will. And this I have attempted to prove. And farther that this is the only plan a perfectly good Omnipotent Being could pursue.”

Praktizerende christenen van alle gezindten

In *Stof tot nadenken* laat Nightingale geen gelegenheid onbenut om kritiek te leveren op kerkelijke opvattingen en godsdienstige praktijken die onrecht doen aan de God van universele en onveranderlijke wetten waarin zij zelf gelooft. De doctrines van de vrije wil, van zonde en vergeving, van de boetedoening, van het persoonlijk oordeel, van het plaatsvervangend lijden, van de Drie-eenheid, van het berouw op het ziekbed, van de particuliere voorzienigheid, van de predestinatie, enzovoort, geen kerkelijke doctrine blijft voor haar kritiek gespaard.

Ook veel godsdienstige praktijken moeten het ontgelden, bijvoorbeeld: de schuldbelijdenis, het gebed (in de zin van vragen), de Litanie, het dagelijkse zelfonderzoek, de zondagse kerkdienst, alsook het promoten van zelfkastijding, zelfverloochening, nederigheid, gehoorzaamheid, enzovoorts.

Hiermee houdt zij praktizerende christenen van alle gezindten, ook in onze tijd, een spiegel voor en roept zij hen op om zich af te vragen: "Geloof ik eigenlijk wel wat ik beweert dat ik geloof?"